

Jutalmazunk, de hogyan?

Kutyánk tanításában segítségünkre vannak az etológia és a magatartáskutatás eredményei. Sokféle tanuláselmélet létezik; mint ahogyan az élőlények tanulása is rendkívül összetett és sokrétű folyamat. Kutyánk nevelése és tanítása során a reflexeken és ösztönökön kívül számolnunk kell a tudatos felismerés erejével, a jó és rossz megkülönböztetésének képességével, a dicséret és a büntetés formáló hatásával. A kutya fejlett asszociációs és emlékező képességgel, valamint logikával rendelkezik; nevelése során ezen képességeit kell felhasználnunk nem pedig tekintélyelvre és erőszakra támaszkodni. A kutyatartók és kiképzők többsége tudja, hogy a helyes jutalmazással mindent megtaníthat kutyájának. A helyes jutalmazás azonban nem is olyan egyszerű.

A kezdetek

A kutya tanításában és magatartásának megértésében nagy áttörést jelentett Pavlov múlt század végi felfedezése, a **klasszikus kondicionálás**. Az elmélet szerint a kutyának vannak veleszületett és minden esetben kiváltható ún. feltétlen reflexei, melyeket bármely körülmények között, minden előzetes tanítás nélkül produkál. A pavlovi példa erre az étel látványára és szagára meginduló nyáleválasztás. Ha a feltétlen ingert (étel) sorozatosan valamilyen egyéb, környezeti ingerrel kötjük össze (pl. fény vagy hangjelenség), akkor a kutya néhány ismétlés után a két ingert tudatában összekapcsolja, és a fény ill. hangjelenség alkalmával az ételre asszociálva feltétlen reflexet fog produkálni; megindul a nyáleválasztása.

A kiképzés és nevelés terén ez többnyire a következőképp jelenik meg: A kiképző keres egy feltétlen ingert, mely az elérni kívánt feltétlen reflexet váltja ki. Az ültetés esetében a megfelelő feltétlen inger a far hirtelen és erőteljes lenyomása. A feltétlen ingert összekapcsolja a feltételes ingerrel (kéz vagy hangjelzést ad), és ezt a folyamatot addig ismétli, amíg a kutya tudatában annyira szorosan összekapcsolódik a feltételes és feltétlen inger, hogy a pusztá kéz vagy hangjelre is produkálja a kívánt viselkedésformát, azaz esetünkben leül. Ez a folyamat azonban viszonylag hosszadalmas és a lecke ismétléseinek elhagyásával a nebuló elfelejti a tanultakat; ezt hívja a szakirodalom a reflex kialvásának.

Nem sokkal a pavlovi elmélet megjelenése után a magatartáskutatás hozta a következő jelentős lépést a tanítás-tanulás elméletek sorában. Az elmélet neve **operáns** vagy **instrumentális kondicionálás**, de nevezik

próba-szerencse tanulásnak

is. Lényege, hogy a kívánt magatartásformát nem megmutatjuk a kutyának, hanem rafinált módon olyan ingereket támasztunk felé, melyekre ő maga próbál megfelelő választ adni. A próbálkozások során előbb-utóbb rátalál a megfelelő magatartásformára, melyet mi rögtön jutalmazunk. A jutalmazásnak a kutya viselkedése szempontjából nagyon nagy szerepe van; szinte mindent megtenne azért, hogy gazdája elismerését és saját jutalmát elnyerje. A tanítás ezen módja hatékonyságban és tartósságban felülmúlja a pavlovi vagy klasszikus kondicionálást, ám véghezvitele némileg több leleményességet és beleérzőképességet igényel. A fáradtság azonban meghozza gyümölcsét, mert a kutya ezzel a módszerrel magától fedezi fel az összefüggéseket, s így azokhoz több sikerélmény kapcsolódik, mely a tanulás hatásfokát és tartósságát jelentősen növeli, valamint energiát és ösztönzést ad a további tanuláshoz. Az ültetés esetében a következőképpen néz ki a tanítás az instrumentális kondicionálás felhasználásával: Fogjuk a kutya kedvenc játékát vagy egy finom falatot, és felhívjuk rá a kutya figyelmét. A tárggyal addig ingereljük, míg fel nem támad benne a vágy, hogy megszerezze. Amint megpróbálja elérni, nyúl felé, ugrál érte stb. a tárgyat a feje fölé tartjuk, oly módon, hogy ne érhesse el, de lássa, és folyamatosan ismételjük az "ülj" vezényszót. Az eredménytelennek bizonyuló ugrálás, ugatás, stb. próbálkozások során a kutya előbb-utóbb leül, tekintetét a tárgyra szegezve. Ebben a pillanatban a vezényszó ismétlésével egyidőben oda kell adjuk neki az áhítat tárgyát; ezt a pillanatot nevezzük megerősítésnek. A pozitív megerősítés a kutya tanításában mérföldkő; a kutyának sikerélményt jelent, és mint ilyen egyrészt megerősíti a produkált viselkedésformát, másrészt kedvet csinál a további próbálkozásokhoz. Ha egy fiatal kutyával 2-3 alkalommal egymás után megcsináljuk a fent leírt ültetési gyakorlatot, azt az eredményt kapjuk, hogy az "ülj" vezényszó elhangzásakor már a 3-4 hetes kölykök óriási lendülettel és örömmel csapját földhöz feneküket, s büszkén bámulnak gazdájukra, örülve a feladat sikeres megoldásának, s az ezzel járó bőséges dicséretnek és ízletes jutalomfalatnak vagy játéknak. A kölyökkutya rendkívül gyorsan felfogja, hogy a kívánt viselkedés produkálása a jutalomfalat-adás feltétele, és eme felismerés után nagyon lelkesen fogja keresni azokat a viselkedéseket, melyek jutalomfalat adását eredményezik.

A tanulás az első lépéstől kezdve

Az operáns kondicionálás alapjait és működési mechanizmusát már az élet első pillanataiban tanulmányozhatjuk. A születés után az anyaállat feltépi a magzatburkot, elrágja a köldökszínort, és erőteljes nyalogatásával feléleszti a kölykökben az "élet szellemét". Ez a tevékenység ösztönös, tanítást nem kíván. Amennyiben a kölyök felsír, moccanog és életjeleket produkál, úgy a szuka egyre lelkesebben nyalogatja, és gondozza. A kölyök sírása és életjelei visszajelzés az anya számára, hogy tevékenysége helyes; ösztönös utódgondozó magatartása megerősítést nyer. Abban az esetben azonban, ha a kölyök a nyalogató masszázis hatására nem produkál életjeleket, úgy a szuka egyre kisebb lelkesedéssel nyalogatja, majd feladja a próbálkozást, és nem törődik többé a kölyökkel. Ebben az esetben az ösztönös viselkedésre nem érkezett megerősítő válasz, így a magatartás is fokozatosan leépül.

A kölykök anyaemlő iránti törekvése is szép példája annak, hogy az operáns kondicionálás valóban a kutya viselkedésének alapvető mozgatórugója. Az emlőhöz törekvő kölyök első útja ösztönös, ám amint odaér a táplálékot, melegeget és biztonságot jelentő emlőkhöz, az általa produkált viselkedés megerősítést nyer, és tanulttá válik, így egyre biztosabban tudja azt, hogy éhség esetén az emlő felé vezető út a megoldás.

A szuka utódgondozási magatartásából és a kölykök első viselkedésformáiból tehát levezethető az instrumentális kondicionálás alapelve, a **jutalomelv**.

A jutalom

Amennyiben egy spontán viselkedésformát (tehát egy viselkedést, mely belső indíttatású), közvetlenül a megjelenése után megjutalmazunk, azaz a vezérlő ösztön vagy belső indíttatás kielégülést nyer, úgy **pozitív megerősítésről** beszélünk. A pozitív megerősítés során elsajátított tudást a magatartáskutatás " **sikerbő**

I való

tanulás

"-nak nevezi, és a tanulási formák egyik legeredményesebbjének tartja. A tanulási folyamat eredményességét több tényező befolyásolhatja: a viselkedés és a megerősítés

időbeli elrendezése

; minél előbb következik be a kívánt viselkedésforma után a jutalom, annál könnyebben kapcsolja ezeket össze a kutya, a

megerősítés intenzitása

; egy unott hangon kiejtett "okos kutya" megerősítő ereje nem mérhető össze egy igazán finom falattal vagy kiadós játékkal, a

megerősítés gyakorisága

; első időben igyekezzünk minden jó magatartást jutalmazni, és a kutyában lezajló

motiváció erőssége;

nem mindegy, hogy egy számára érdektelen dologgal, vagy kedvenc játékával próbáljuk meg kedvencünket a feladat elvégzésére rábírn.

A büntetésről

A "siker által való tanulás" ellentéte a közhiedelemmel ellentétben nem a "büntetés által való tanulás"! Az kölykét gondozó anyakutya fenti példájából kitűnik, hogy a viselkedés elhagyását nem holmi büntetés, hanem az eredmény elmaradása okozza. Ez nagyon fontos. Gyakorlatba ültetve ennek az elvnek az értelme: a nem kívánt magatartás nem vezethet eredményhez. Azaz a kölyökkel az első perctől kezdve eszerint kell viselkednünk; az általunk megkívánt viselkedéseket kitartóan jutalmazzuk, a nemkívánatos magatartásformákat pedig

nem engedjük célhoz jutni, és semmiféle sikerélménnyel nem tesszük összekapcsolhatóvá. Ha ezt az elvet alkalmazzuk, kutyánk nagyon gyorsan és örömmel fog tanulni, és a büntetésre, mint nevelő eszközre nem lesz szükségünk. (A büntetés módszerét elsősorban már rögződött rossz szokások megszüntetéséhez használhatjuk, ám itt sem tettelegességről vagy agresszióról van szó, hanem a kutya számára értékelhető magatartásformákról, mint a nyakbőr cibálása, vagy a fangra való ráfogás, farkasszemnézés addig, míg a kutya el nem fordítja tekintetét, stb.) Mindazonáltal fontos, hogy a belássuk; a jutalmazó elvvel sokkal könnyebben és örömeiben teljesebb módon juthatunk jólnevelt kutyához, mint ha büntetünk.

Praktikus tanácsok

Jutalomként szolgálhat egy-egy finom falat, egy játék a gazdival vagy a kedvenc játék megszerzése, egy dicsérő szó és kedves simogatás, vagy akár a feloldozás egy helybenmaradás-gyakorlatból is.

A kutya számára a jutalomfalat kiemelt jutalmazó eszköz lehet. Szaglása és ízlelése együttesen teszi ingerlővé a jutalmat, és a kutya izgatott, munkakész állapotát elég sokáig ébren lehet tartani segítségével. Jutalomfalatnak lehetőleg ne száraz tápot válasszunk, mert azt a kutyának rágnia kell, ami idővesztést jelent, valamint meglehetősen hamar szomjassá válik tőle, és ez a munkakedv csökkenését eredményezi. A legmegfelelőbb a felvágott vagy virsli adása, mert ennek még illata is kifejezettebb, így jobban ingerli az állatot. Az ideális jutalomfalat mérete akkora, hogy a kutya "egy slukkra" le tudja nyelni, és rögtön folyhat a tanulás tovább.

Vegyük figyelembe, hogy egy jóllakott kutyát nem feltétlenül fog hajtani a vágy, hogy a párizsit megszerezze, tehát ha lehet, kissé éhes kutyával gyakoroljunk.

A jutalomfalatot mindig igyekezzünk a feladat végrehajtását követően rögtön adni, így megkönnyítjük a kutya számára a két esemény összekapcsolását, és ő is gyorsabban fog dolgozni.

Első időben minden helyesen végrehajtott feladatot vagy részfeladatot kövessen jutalmazás, így fenntartjuk a kutya lelkesedését. A jutalomfalattal azonban mindig együtt jár a szóbeli dicséret, és amikor a kutya már elég biztosan tudja a feladatot, egyre ritkábban kell falatot adni, ám a szóbeli dicséret intenzitását emelni szükséges.

Fontos, hogy legyünk rendszertelenek a jutifali adásában, a kutya ne tudja kiszámítani, hogy minden második sikeres leülés után jár a párizsi-kocka, mert ez elvonja figyelmét a kitűzött feladatról.

A jutalomfalatok adását tehát a feladat ismétlésével ritkíthatjuk, ám egyúttal emeljük a helyettesítő dicséret és játék, fizikai érintés gyakoriságát.

Ne felejtjük, a kutya fizikailag is kifárad egy idő után, és ingerelhetősége is csökken, a fáradással egyidejűleg a belső motiváció is alábbhagy; tudnunk kell tehát időben abbahagyni a gyakorlatot, mielőtt még a gyakorló, tanuló felek bármelyike elfáradna, vagy unni kezdené a dolgot. Ahogy az élet más területein, úgy igaz a nevelésre is; tudni kell abbahagyni, lehetőleg pedig akkor, amikor éppen a legjobban megy. Így aztán kutya és gazdája sikerélménnyel, örömmel telve hagyja abba a gyakorlatozást, és a kutya emlékezetében a tanulási folyamathoz nem kínos hercehurcát, hanem jó mulatságot kapcsol hozzá.

A jutalom kiválasztása, ideje és adagolása tehát a szó szoros értelmében a mi kezünkben van. Válasszuk ki a kutyánk és magunk egyéniségéhez a legjobban illőt, és már állhatunk is neki tanulni; ***tanulni a siker által.***

K-M.

[Vissza](#)